

незмінним, – це панування спеціальних дисциплін над педагогічними й надання особливої уваги естетичній і фізичній підготовці. Щодо перспектив подальших розвідок у даному напрямку, то наукового вирішення потребують питання організації професійної підготовки вчителів середньої школи з моменту створення першого педагогічного навчального закладу в Греції (1824 р.).

Література

1. Αντωνίου Χ. Η εκπαίδευση των Ελλήνων δασκάλων (1828 – 2000). / Χ. Αντωνίου. – Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, 2002. – 482 σ. – Βιβλιογραφία: σ. 439–463.
2. Ευαγγελόπουλος Σ. Ελληνική εκπαίδευση / Σ. Ευαγγελόπουλος. – Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, 1998. – Τ. Β. – 322σ.
3. Πυριωτάκης Ι. Διδακταλτικό επάγγελμα / Ι. Πυριωτάκης // Ψυχο-Παιδαγωγικό Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό. – Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, 1989. – Τ. 3. – Σ. 1508–1511.
4. Χάρης Κ. Εκπαιδευτικών εκπαίδευση και επιμόρφωση στην Ελλάδα: βασική κατάρτιση των δασκάλων και νηπιαγωγών / Κ. Χάρης // Ψυχο-Παιδαγωγικό Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό. – Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, 1989. – Τ. 3. – Σ. 1743–1746.
5. Χατζηστεφανίδης Θ. Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης (1821-1986) / Θ. Χατζηστεφανίδης. – Αθήνα : Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδής, 2005. – 416 σ.

Анотація

У статті характеризується мережа педагогічних навчальних закладів Греції з підготовки вчителів початкових класів у період з 1824 по 1933 рр., аналізуються зміни в теорії та практиці названої підготовки.

Аннотация

В статье характеризуется сеть педагогических учебных заведений Греции по подготовке учителей начальных классов в период с 1824 по 1933 гг., анализируются изменения в теории и практике названной подготовки.

Подано до редакції 8.04.2009.

© 2009

Лещенко Н.А.

ЗДОРОВ'Я ЯК ЦІННІСТЬ В ІСТОРІЇ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Поняття “здоров'я” відображає одну із фундаментальних характеристик людського існування. Переосмислюючись людиною на етапах вікового дозрівання, воно залишається її універсальною цінністю. Універсалізація останньої пояснюється тим, що саме здоров'я як стан особистості дозволяє людині реалізувати фізичні, духовні та соціальні можливості, розкриваючи тим самим багатогранність власного потенціалу.

Аксіологічна картина здоров'я змінювалася разом із зміною культури, способу виробництва, природничої картини світу та ін. І без її сутнісного осмислення в контексті історико-культурного поступу не можливо зрозуміти характер взаємовідносин людини зі світом, як і визначитися щодо пріоритетності у формуванні майбутніх поколінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблема здоров'я та здорового способу життя була предметом дослідження науковців різних галузей знань: філософської (С.Кудрявцева, Ю.Лісіцина), психологічної (В.Ананьєв, С.Шапіро), медичної (Г.Апанасенко, В.Волков,), соціальної (В.Климова, О.Яременко).

У педагогічних доробках дефініція здоров'я розглядалася в контексті систем фізичного (Т.Андрющенко, Е.Вільчовський, М.Єфименко, Н.Денисенко, О.Дубогай) та валеологічного (О.Іванашко, С.Свириденко, С.Юрочкіна) виховання школярів та дошкільників.

Особливості становлення фізичного виховання дошкільників представлені у Т.Пантюк, А.Чаговець; особистості – А.Окопного, А.Приходько та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – дослідити становлення категорії здоров'я як пріоритетної мети у вихованні дошкільника в історичному контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження... Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури засвідчив, що питання тілесно-духовного стану людини, формування здорового способу життя супроводжували увесь шлях людської цивілізації. Особливості змістового наповнення категорії “здоров'я” обумовлювалися специфікою розвитку системи фізичного виховання й невіддільні від неї.

Так, в первіснообщинному суспільстві дітей вправляли в силі та витривалості. Однак беззахисність людини перед силами природи сприяла залежності їхнього тілесний стану від впливу містичних явищ, що накладало релігійний відтінок на заходи із охорони здоров'я.

Поступове опанування людиною оточуючого світу надає визначеності її діяльності. Усвідомленість виявляється і щодо збереження та зміцнення здоров'я. Як відмічає Е.Вайнер, “на смену инстинкту заботы о потомстве возникает механизм социальной защиты детей, выражавшийся в удлинении периода детства,

разделении и облегчении труда, предупреждении об опасных для жизни действий и поступкою" [2, с. 11]. Тож, проблема формування, збереження і зміцнення здоров'я мала місце вже на початкових етапах антропогенезу.

В період родової організації суспільства індивідуальне здоров'я, визначаючи соціальний стан індивіда, усвідомлювалося як вітальна цінність і культивувалося вже з дитинства. Турбота про фізичний стан відносилася до колективних справ.

Цінність фізичного здоров'я доповнюється значущістю духовних складових в епоху рабовласництва. Зокрема, в Давній Індії були окреслені основні принципи формування здорового способу життя, заходи із охорони здоров'я ("Аюр-веди").

Поява уявлень про здоровий спосіб життєдіяльності пов'язана із діяльністю Гіппократа, який розглядав його як певну гармонію. Досягнути такого стану можливо, переконував лікар у трактаті "О здоровом образе жизни", завдяки чіткому дотриманню певних норм поведінки та здійсненню профілактичних заходів.

Демокрит звертається до означення духовної частини здоров'я. На його думку, воно усвідомлюється людиною, "коли душа набуває рис спокою і рівноваги, не зазнає страхів та інших переживань" [3, с. 9; 10]. Дані положення показують, що в цей період виділяються аксіологічні ознаки досліджуваного феномена.

Підтвердженням вищезазначеного є також системи зміцнення здоров'я, що виникли в Давній Греції та Римі. Так, в давньогрецькому понятті "калакогатія" знаходимо інтегрування тілесного здоров'я із духовними та інтелектуальними складовими. Турбота про фізичне здоров'я визначалася як обов'язкове, державне завдання в Спарті. Метою виховання хлопчиків було формування мужніх, загартованих воїнів. Виховний процес дівчаток спрямовувався на піклування "...о здоровье и крепости тела" [7, с. 15].

Як і в Греції, фізичне виховання в Римі передбачало формування сильних вояків. Однак, осередком виховної роботи була сім'я, що прагнула вправляти дитину в фехтуванні, їзді верхи, плаванні. Спроби гармонійного поєднання фізичних та духовних складових на позначення поняття здоров'я спостерігалися в працях Піфагора, Епікура та інших античних мислителів. Необхідність фізичних вправ для зміцнення здоров'я і загартування організму дітей відзначали Сократ, Платон, Аристотель.

Таким чином, процес формування культури здоров'я відбувався на ранніх етапах суспільної формації. Головна його ідея полягала у збереженні та зміцненні здоров'я. В перших педагогічних системах фізичний розвиток розглядався як умова і результат правильного виховання, досконалості людини, її краси.

Розвиток рабовласницького устрою і, як наслідок, майнове та соціальне розшарування людей призводять до зміни ставлення останніх до здоров'я. З даного приводу Е.Вайнер відмічав: "Рабовладельцы, предаваясь излишествам и комфорту, все меньше уделяли внимания своему здоровью и все больше уповали на врачей и лечение болезненных состояний" [2, с. 12].

В епоху Середньовіччя пріоритетності набувають погляди мислителів щодо двоїстості людської особистості (душа й тіло). За вченнями теологів, фізичний стан людини був сповнений гріха, а тому сутнісне, аксіологічне значення мали лише духовні елементи, сила духу, що уособлювалася із вірою у Бога.

Своєрідністю відзначалася система виховання лицарів Західної Європи. Дітей готували до здійснення витривалих, вольових воєнних дій. За необхідне визнавалося виховання "семи лицарських добродетелей": плавання, володіння списом, мечем і щитом, стрільба із луку, фехтування, верхова їзда, полювання, гра в шахи.

Педагогічна думка України на даному етапі суспільного становлення відображена в творах усної народної творчості. В народній традиції здорова людина асоціюється із цілісною особистістю. Здоровий образ життя включав наявність високих духовно-моральних характеристик індивіда.

Спроби поєднання аксіологічних аспектів як фізичного, так і духовного здоров'я водночас характерне для педагогічної думки епохи Нового часу.

Зокрема, Я.А.Коменський вважав турботу про здоров'я дитини найпершим обов'язком матері, яка поруч із повноцінним харчуванням має забезпечувати умови для рухової активності дитини із перших днів життя. Для зміцнення здоров'я педагог рекомендував правильно підібрані та дозовані фізичні вправи.

Наближеними до позиції Я.А.Коменського були погляди М.Манасеїної (XIX ст.). Вона зазначала, що опікування матері станом здоров'я дитини повинно починатися ще до фізичного народження останньої. Тобто вагітна жінка мала дотримуватися кодексу правил поведінки, котрий більше стосувався тілесного здоров'я майбутньої дитини.

Догляд за тілом, турбота про зміцнення здоров'я необхідні для виховання гідної людини, вважав Дж.Локк, який започаткував введення обов'язкового фізичного виховання в англійських навчальних закладах у формі рухливих ігор та спортивних вправ.

Ж.Ж.Руссо відстоював думку про те, що розвиток тіла дитини, її відношення до здоров'я визначають розвиток розумових сил, обумовлюють мудрість і розсудливість дитини.

Цінність здоров'я розкривав Г.Сковорода, показуючи єдність фізичного і розумового виховання. Філософ стверджував, що усвідомлення дитиною аксіологічності власного здоров'я сприяє кращому засвоєнню науки.

На укріпленні тіла й душі дошкільника акцентував увагу громадськості на шпальтах недільного видання, в змісті праць "Виховання людини", "Материнські пісні" Ф.Фребель. Шляхом раціонального виховання "тілесних і

духовних сил" з перших днів життя малюка, педагог прагнув утвердити становлення її щастя в майбутньому. На ранніх вікових етапах, на думку Фребеля, доцільно зміцнювати тіло дітей через "атмосферу чистоти і спокою". Виховання ж "єдності, що закладена в людську душу" з подальшим перетворенням у "досконале різноманіття" – повинно слідувати за другим періодом дитинства. Тож, виходячи із твердження, що перші роки життя обумовлюють основи духовності дитини, Ф.Фребель обґрунтовував здоров'я як її обов'язковий ціннісно-гармонійний компонент.

На утвердження і розуміння значущості фізичного становлення дошкільника були спрямовані педагогічні погляди М.Монтессорі. Висвітлення ціннісного аспекту здоров'я особистості розв'язувалося вченою разом із питанням свободи у вихованні. В означеному контексті вона писала: "...чим вільніше розвивається дитина, тим швидше і досконаліше розвивається її тіло" [5, с. 63].

Ідея М.Монтессорі щодо забезпечення дитини душевним спокоєм; поважливого ставлення до неї дорослих, її розуміння та прийняття, за своєю суттю, наближається, на нашу думку, до сучасного уявлення про необхідні складові духовного здоров'я.

Проблема зміцнення здоров'я особистості у II половині XIX – на початку XX ст. вирішувалася в якості першочергових суспільних завдань і здобула статусу загальнодержавної. А тому питання фізичної досконалості, витривалості, здоров'язберігаючих тенденцій, вітального ставлення до здоров'я розглядалися у процесі виховання дітей-дошкільників.

Турбота про догляд за їхнім фізичним станом була основним напрямком діяльності перших закладів для дітей цієї вікової категорії (1839 р., Полтава), (1858 р., дитячий садок Є.Чернишової). Увага дитини фіксування на стані її одягу, тіла. Важливою умовою визнавалася підтримка атмосфери свободи й активності.

Досвід народного тіловиховання, принцип природовідповідності, гармонії душі та тіла, активності особистості висвітлювався у працях К.Ушинського, М.Демкова, П.Лесгафта, А.Волошина, О.Духновича, С.Русової. Надбання педагогів стали підґрунтям розвитку ідей ціннісного ставлення дошкільників до здоров'я в кінці XIX – на поч. XX ст.

Так, до питання про значення активних "мускульних" рухів для дозрівання здорового організму дітей звертався К.Ушинський ("Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології"). Він обґрунтовував рухову активність як необхідну складову емоційного здоров'я, розвитку творчих здібностей, прагнення до свободи, праці.

Здоров'я, сила, спритність, працездатність, на думку М.Демкова, входять до переліку найцінніших благ для особистості. Основним завданням фізичного виховання дошкільників мислитель вважав розвиток тілесних здібностей.

На взаємозв'язку фізичних і духовних сил людини, провідній ролі вітального ставлення до власних надбань організму ґрунтувалася наукова концепція фізичного виховання дітей П.Лесгафта.

Пріоритетність здоров'я для повноцінної життєдіяльності дошкільника відстоювала С.Русова. Тому в поняття "гармонійної людини" інтегрувала всі сторони розвитку дитини: фізичний, емоційний, розумовий ("Дошкільне виховання", "У дитячому садку", "Про дитячі цацьки", "Націоналізація дошкільного виховання", "Теорія і практика дошкільного виховання").

Фізичне виховання дошкільників як складову формування особистості розглядав Я.Чепіга. Визначальним фактором формування ставлення дитини до здоров'я, на його думку, є національний чинник.

До проблеми формування здорового способу життя дітей зверталися А.Животко ("Промінь. Збірничок для праці з дітьми в дошкільних закладах та в родині"), Р.Вовк ("Гра. Пісні та ігри для дітей дошкільного віку"), П.Франко ("Фізичне виховання на селі"), Ю.Аркін ("Дошкільний вік"), В.Блях ("Фізкультура дошкільника"), Л.Чулицька ("Фізична культура дитини дошкільного віку"), Є.Тихеева ("Сучасний дитячий садок, його значення і обладнання"). Цій же справі слугували праці діячів медичної галузі (Ю.Вагнер "Розповіді про те, як влаштоване наше тіло", В.Гориневський "Фізична освіта" та ін.).

Обґрунтування прогулянок, екскурсій, походів в якості засобів для зміцнення тілесного здоров'я дитини знаходимо у педагогічних доробках Ж.Вальковської, Ю.Жаворонкова, Г.Оленєва, І.Раденького, С.Русової та ін.

Проблеми здоров'я людини, дитини зокрема в контексті означення питань розвитку, моральності, світорозуміння вирізняли А.Макаренка, Я.Корчак, С.Шацький та ін. Сформованість ціннісного ставлення до фізичного Я людини як важливу складову її всебічного розвитку розглядав В.Сухомлинський. Педагог стверджував необхідність гармонізувати фізичний розвиток і духовне життя особистості.

В II пол. XX століття категорія "здоров'я" в площині педагогічної науки характеризувала внутрішню сутність дитячого життя, його якісний стан та використовувалася на позначення рівня духовного, психічного, фізичного та соціального благополуччя особистості (В.Ананьєв, Д.Давиденко, В.Петренко, Г.Хомутов).

В сучасних умовах фрагментарність розгляду дефініції здоров'я в цілому зміщується інтегративним тлумаченням її фізичних та духовних складових. Цілісність уявлення про її аксіологічність для дошкільників додають дослідження кінця XX ст. в галузі педагогічної валеології (Н.Денисенко, С.Юрочкіна).

Висновки.... Отож, змістове наповнення категорії здоров'я аксіологічними характеристиками та їх обґрунтованість щодо дитячого вікового періоду обумовлена поступальністю розвитку педагогічної науки. Надання педагогами пріоритетності у формуванні тих чи інших складових здоров'я дитини на різних історичних етапах сприяло сучасному окресленню останнього в якості інтегративного, ціннісного поняття. Таку зміну виховних тенденцій можна зобразити у вигляді спрямованості зусиль на: зміцнення фізичного здоров'я дитини (первісне суспільство); забезпечення гармонічного становлення душевних та тілесних якостей (античність); формування духовного здоров'я (середньовіччя); удосконалення як тілесного, так і душевного стану людини (Новий час); зміцнення і збереження здоров'я як єдності фізичного, духовного і соціального (сучасність). Однак на всіх етапах розвитку суспільство не залишалося байдужим до проблеми виховання здорового покоління, як і його діячі, що прагнули сформувати ціннісне ставлення до нього.

Література

1. Антология педагогической мысли России второй половины XIX – начала XX в./Ред.кол.: глав. ред. В.Д.Шадриков и др. – М.: Педагогика, 1990. – 600 с.
2. Вайнер Э.Н. Валеология: Учебник для вузов. 2001. – М.: Флинта: Наука, 2001. – 416 с.
3. Демокрит. Фрагменты о воспитании // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов /Сост. и авт. А.И. Пискунов. – 2-е изд., перероб. – М.: Просвещение, 1981.– С. 9-10.
4. Модзалевский Л.Н. Очерки истории воспитания и обучения с древнейших до наших времен. – Ч 1. – СПб.: Алетейя, 2000. – 429 с.
5. Метод научной педагогики Марии Монтессори /Сост. и ред. проф. З.Н.Борисова, доц. Р.А.Семерникова. – К., 1993. – 144 с.
6. Образование: идеалы и ценности. – М.: Институт теории образования и педагогики РАО, 1995. – 628 с.
7. Плутарх. Сравнительные жизнеописания. Лики //Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов /Сост. и авт. А.И. Пискунов. – 2-е изд., перероб. – М.: Просвещение, 1981. – С. 11-16.
8. Скумин В.А. Культура здоровья – фундаментальная наука о человеке. – Новочеркасск: ТЕРОС, 1995. – 132 с.
9. Стельмахович М.Г. Плекаймо наше українське дошкілля // Дошкільне виховання. – 1996. – № 1. – С. 4-5.

Анотація

В статті досліджується проблема становлення аксіологічності дефініції “здоров'я” в контексті розвитку дошкільної педагогіки.

Аннотация

В статье исследуется проблема становления аксиологичности дефиниции “здоровье” в контексте развития дошкольной педагогики.

Подано до редакції 26.05.2009.

Рекомендовано до друку докт. пед. наук, проф. Вовк Л.П.

© 2009

Чаговець А.І.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ XIX СТ.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Утвердження людиноцентристської парадигми у системі освіти передбачає звернення до людини, особистості, індивідуальності, до її внутрішнього світу. Це вимагає докорінного реформування національної системи фізичного виховання, що має стати основою для зміцнення здоров'я дітей та молоді, відтворення фізичного потенціалу народу.

У Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття), у цільовій комплексній програмі “Фізичне виховання – здоров'я нації” відзначено необхідність постійного підвищення рівня здоров'я, створення умов для фізичного та духовного розвитку населення.

Разом із цим слід зауважити, що упродовж останніх років в Україні склалася тривожна ситуація – погіршилися здоров'я й фізична підготовка дітей, учнівської та студентської молоді. Це насамперед пов'язано з кризовим станом національної системи фізичного виховання населення, яка не відповідає сучасним вимогам та міжнародним стандартам. Основними причинами кризи є знецінення соціального престижу фізичної культури і здорового способу життя, недооцінка в дошкільних навчальних закладах соціальної оздоровчої та виховної цінності фізичної культури. Кінцевим результатом такого стану є низький рівень позитивної мотивації до систематичних занять фізичної культури, до здорового способу життя у дітей та молоді. Отже, виникла необхідність радикального перегляду й перебудови системі фізичного виховання підростаючого покоління, формування у молоді морального і психічного здоров'я, набуття знань і вмінь здорового способу життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Загальнотеоретичні питання щодо здорового способу життя та фізичного виховання досліджувались В.Бачиніним, І.Сашиною, О.Царіком, І.Щегловим та ін. Проблеми духовно-фізичного розвитку студентської молоді